PROVINCIE

Noord-Holland

Monumenten Inventarisatie Project Noord-Holland

Katwoude

Gemeentebeschrijving, juli 1992

Foto omslag:
Molenkade 2, seinmast uit
het begin van deze eeuw,
behoorde tot het
seinenstelsel van de
Schermerboezem

Inhoudsopgave

Verantwoording *5*

1. Inleiding *7*

2. Bodemgesteldheid *9*
2.1 Bodem *9*
2.2 Afwatering *9*

3. Grondgebruik *11*
3.1 Agrarisch *11*
3.2 Niet-agrarisch *11*
3.3 Landschapsbeeld *11*

4. Infrastructuur *13*
4.1 Landwegen *13*
4.2 Wateren *13*
4.3 Dijken en kaden *14*
4.4 Tramwegen *14*

5. Nederzettingsstructuur *17*
5.1 Algemeen *17*
5.2 Katwoude *17*
5.3 Zedde *18*
5.4 Verspreide bebouwing *18*

6. Bebouwingskarakteristiek *19*
6.1 Katwoude *19*
6.2 Zedde *19*
6.3 Verspreide bebouwing *19*

Verantwoording inventarisatie *21*

Geraadpleegde werken *23*

Tabel *25*

Herkomst afbeeldingen *27*

Afbeeldingen *29*

Register *43*

Colofon *45*

Verantwoording

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is ontwikkeld op initiatief van de Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur om geheel Nederland te inventariseren op het gebied van architectuur en stedebouw uit de periode 1850-1940. Het project wordt, in samenwerking met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, uitgevoerd door de provincies en de vier grote steden.

De doelstellingen van het MIP zijn:
- het verkrijgen van een landelijk overzicht van jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- het bevorderen van kennis en waardering voor historische stads- en dorpsgezichten en monumenten van geschiedenis en kunst uit de periode midden 19de eeuw – Tweede Wereldoorlog;
- basisgegevens aan te leveren voor wetenschappelijk onderzoek op architectuurhistorisch, bouwhistorisch, stedebouwkundig, historisch-geografisch en/of industrieel-archeologisch terrein;
- bouwstenen aandragen voor te ontwikkelen beleid van de drie bestuurslagen ten aanzien van ruimtelijke ordening, stadsontwikkeling en monumentenzorg en als basis voor planologische en stedebouwkundige afwegingen;
- selectie- en registratie-activiteiten van de drie bestuurslagen ten aanzien van objecten, ensembles, structuren en gezichten mogelijk te maken.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn de provincies in regio's onderverdeeld. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt het werk per gemeente verricht. Hiertoe wordt de gemeentelijke indeling van 14 maart 1988 (start MIP Noord-Holland) gehanteerd. Grenswijzigingen van later datum worden bij de betreffende gemeenten vermeld.

Van elk inventarisatiegebied en van elke gemeente wordt een beschrijving gemaakt waarin geografische, sociaal-economische en stedebouwkundige ontwikkelingen binnen het betreffende gebied c.q. gemeente worden geschetst, toegespitst op de periode 1850-1940. Voorts worden waardevolle gebouwen en ruimtelijke structuren uit de betreffende periode in beeld gebracht.

De nu volgende gemeentebeschrijving richt zich op de gemeente Katwoude. Voor geografische, sociaal-economische en cultuurhistorische ontwikkelingen in groter verband kan de MIP-regiobeschrijving Waterland worden geraadpleegd.
De gemeentebeschrijving is tot stand gekomen op basis van vergelijking van kaartbeelden uit circa 1850, 1900 en 1940, literatuuronderzoek en inventarisatie in het veld.

De gemeentebeschrijving volgt in de eerste vijf hoofdstukken het model voor een regiobeschrijving van drs. L. Prins, Rijksdienst voor de Monumentenzorg 1988. Hieraan zijn een bebouwingskarakteristiek alsmede een verantwoording van de inventarisatie toegevoegd.
De beschrijving betreffende de gemeente Katwoude is gemaakt door mw. drs. N.C. van Goor. De inventarisatie van de gemeente alsmede het schrijven van de bebouwingskarakteristiek en de verantwoording van de inventarisatie is verricht door ir. R.L. Lourijsen. Beiden zijn als projectmedewerker MIP verbonden aan de provincie Noord-Holland.

Haarlem, juli 1992.

I. Inleiding

De gemeente Katwoude ligt in de provincie Noord-Holland in het MIP-inventarisatiegebied Waterland en omvat het grondgebied van de Polder Katwoude, alsmede het daaringelegen dorp Katwoude en het buurtschap Zedde. Hiernaast komen er buiten de dijk die de polder omringt nog enige buitendijks gelegen gronden voor, welke ook tot de gemeente Katwoude behoren.
Het grondgebied van de gemeente Katwoude grenst aan de noordzijde aan de gemeente Edam-Volendam, aan de oostzijde aan het IJsselmeer en aan de zuid- en westzijde aan de gemeente Monnickendam.
Grenswijzigingen hebben zich in de periode 1850-1940 niet voorgedaan binnen de gemeente.

Per 1-1-1991 is de gemeente Katwoude opgegaan in de nieuwe gemeente Waterland, welke grofweg bestaat uit de voormalige gemeenten Marken, Monnickendam, Katwoude en Broek in Waterland alsmede een deel van de gemeenten Ilpendam en Landsmeer.
Zoals echter reeds in de verantwoording is vermeld, gaat het project uit van de gemeentegrenzen op 14-03-1988, en dus in dit geval van de zelfstandige gemeente Katwoude.

De gemeente Katwoude bestrijkt een oppervlakte van 689 hectare en telde op 31-12-1989 241 inwoners.

Buiten de gemeente Katwoude bestaat het MIP-inventarisatiegebied Waterland uit de gemeenten Akersloot, Beemster, Broek in Waterland, Edam-Volendam, Graft-de Rijp, Ilpendam, Jisp, Landsmeer, Marken, Monnickendam, Purmerend, Schermer, Uitgeest, Wormer, Wijde Wormer en Zeevang.

Ten behoeve van de inventarisatie is de gemeente opgedeeld in de MIP-deelgebieden: Katwoude/Katwoude, Katwoude/Zedde en Katwoude/Buitengebied.
(Zie afbeeldingen 1 t/m 6)

2. Bodemgesteldheid

2.1 Bodem

Het grondgebied van de gemeente Katwoude behoort tot het veenpolderlandschap. Dit veenpolderlandschap omvat het veenontginningsgebied dat ligt tussen Monnickendam en Edam.
Vanaf de 11de eeuw werd dit veengebied ontgonnen. Deze ontginning voltrok zich vanuit bestaande veenstroompjes. Haaks op deze veenstroompjes werden op regelmatige afstand van elkaar sloten ter afwatering van het veen gegraven. Om al de ontgonnen stukken grond te vrijwaren van het afwateringswater van nog te ontginnen gronden, werden lage dijkjes en kaden aangelegd.
Door inklinking van het ontgonnen veen bleef wateroverlast echter een grote rol spelen in het veenontginningsgebied. Rond het jaar 1200 werden de gronden rondom Katwoude dan ook bedijkt en ontstond de (veen)polder Katwoude.
De bodem van de gemeente Katwoude bestaat grotendeels uit veen. Aan de zuidzijde van de gemeente komen ook enkele kleigronden voor.

Het huidige reliëf binnen de Polder Katwoude variëert van 0.9 m -NAP in het westen van de polder tot 1.1 meter - NAP in het oosten en noorden van de polder. Het gehele grondgebied van de polder (met uitzondering van de dijken) bevindt zich dus beneden NAP.
(Zie afbeelding 7)

2.2 Afwatering

Daar het grondgebied van de gemeente Katwoude zich geheel beneden NAP bevindt, geschiedt de afwatering kunstmatig.
De Polder Katwoude werd in 1663 bij de aanleg van de trekvaart Monnickendam-Edam opgesplitst in twee delen: een oostelijk deel, Polder Katwoude-Hoogedijk, en een westelijk deel, Polder Katwoude-Lagedijk. Het westelijk deel behoort tot het afwateringsgebied van de Schermerboezem, terwijl het oostelijk deel, de Polder Katwoude-Hoogedijk, rechtstreeks uitwatert op het IJsselmeer (de vroegere Zuiderzee).

De Polder Katwoude-Hoogedijk werd sinds circa 1650 bemalen door een schepradmolen, gelegen aan de noordzijde van de gemeente tegen de zeedijk aan. Deze molen maalde in zee uit door middel van een circa 100 meter lange molenkolk en een molensluis, een stenen overwelfde uitwateringssluis. In 1871 werd het scheprad van de molen vervangen door een vijzel. In 1895 verbrandde de molen echter, maar in 1896 werd reeds een nieuwe vijzelmolen op de plek van de oude molen gebouwd. In 1911 werd de vijzel van deze nieuwe molen vervangen door een centrifugaalpomp welke werd aangedreven door een oliemotor. Bij deze ingreep werd vermoedelijk ook het wiekenkruis van de molen verwijderd. In 1925 werd de motor in de molen geëlectrificeerd. De kap van de nu als electrisch gemaal in gebruik zijnde molen, werd in de jaren '30 verwijderd. Recent (1983-'87) is de molenstomp gerestaureerd. Hierbij werden de kap en wieken van de molen teruggeplaatst en werd de oude centrifugaalpomp vervangen door een stalen vijzel welke zowel door motorkracht als door windkracht kon worden aangedreven.

De Polder Katwoude-Lagedijk werd sinds 1663 eveneens bemalen door een schepradmolen. Deze was gelegen aan de westzijde van de trekvaart Monnickendam-Edam. De molen maalde uit op de trekvaart, welke tot de Schermerboezem behoorde. In 1911 werd de molen afgebroken en vervangen door een motorgemaal. In 1926 werd dit gemaal geëlectrificeerd.

Tot op de dag van vandaag watert de Polder Katwoude-Lagedijk af met behulp van dit electrische gemaal. De waterhuishouding in de Polder Katwoude-Lagedijk werd voorts in de periode 1850-1940 evenals nu, mede gereguleerd door enkele kleine windmolentjes. Ook de vanouds ten noorden van deze polder, tussen de dijk bij Zedde en het Zeddegat, gelegen boezemlandjes worden bemalen door een windmolentje.
(Zie afbeelding 11)

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

De gemeente Katwoude kende in de periode 1850-1940 uitsluitend een agrarisch grondgebruik en wel in de vorm van graslanden (weilanden).
De verkaveling in de Polder Katwoude is in de 13de eeuw ontstaan bij de bedijking van het gebied. De verkaveling heeft vanuit de dijk rondom de polder plaatsgevonden en is te karakteriseren als een regelmatige strokenverkaveling. De kavels staan hierbij loodrecht op de dijk.
In de periode na 1940 is in de verkaveling en het agrarisch grondgebruik van de gemeente Katwoude geen verandering gekomen. Wel is na 1940 ten noorden van de Achterdichting een klein natuurreservaat ontstaan en heeft zich in de Polder Katwoude-Hoogedijk een zuiveringsinstallatie gevestigd (zie 3.2 niet-agrarisch grondgebruik).

3.2 Niet-agrarisch

De gemeente Katwoude kende in de periode 1850-1940 geen niet-agrarisch grondgebruik.
Na 1940 werd er echter aan de noordzijde van de gemeente een klein natuurreservaat aangewezen, "Het Heitje van Katham". Dit natuurreservaat ligt tussen de Achterdichting en de Hovensloot, op de grens met de gemeente Edam-Volendam. Vanaf de jaren 1970-'80 wordt ten oosten van de trekvaart Monnickendam-Edam, tegenover het buurtschap Zedde, een deel van het grondgebied van de Polder Katwoude-Hoogedijk in beslag genomen door een rioolwaterzuiveringsinrichting van het Hoogheemraadschap van de Uitwaterende Sluizen.

3.3 Landschapsbeeld

De gemeente Katwoude geeft een zeer open landschapsbeeld te zien, waarbij de weidegronden door middel van sloten van elkaar worden gescheiden.
Aan de randen van de Polder Katwoude en langs de provinciale weg welke de polder in noord-zuid richting doorsnijdt, bevindt zich wat opgaande (erf)beplanting. Rondom de ter hoogte van het buurtschap Zedde gelegen zuiveringsinstallatie bevindt zich een houtwal.
De circa vier meter boven het maaiveld van de polder uitstekende Hoogedijk vormt een strakke horizontale begrenzing aan de oostzijde en een deel van de zuidzijde van de gemeente. Langs deze voormalige zeedijk bevinden zich aan de oostkant van de gemeente enkele wielen; restanten van dijkdoorbraken. Aan de noordzijde van de gemeente vormen de nieuwbouwwijken van Volendam een visuele begrenzing.
De schaarse bebouwing in de gemeente Katwoude ligt verspreid langs de dijken van de polder. Hierbij heeft zich wat concentratie van bebouwing voorgedaan aan de zuidzijde van de polder, het dorp Katwoude, en aan de noordwestzijde, het buurtschap Zedde.

4. Infrastructuur

4.1 Landwegen

In de periode 1850-1940 kende de gemeente Katwoude een beperkt aantal landwegen.
Het wegennet bestond in deze periode uit een aantal dijkwegen gelegen op de dijken rondom de Polder Katwoude (de Lagedijk, Hoogedijk en het Zedde). Deze dijkwegen waren in 1865 (kaart Kuyper) nog niet verhard. Bij de laatste grote overstroming welke Katwoude in 1916 trof, werd besloten om de weg op de Hoogedijk achter de dijk te leggen in plaats van er bovenop. Dit gebeurde, gezien het kaartmateriaal, echter pas na 1945. Tot dan bleef de Hoogedijk, evenals de Lagedijk en het Zedde, een dijkweg bovenop de dijk. Wel werden deze dijkwegen, met uitzondering van het westelijk deel van de Lagedijk, in de periode 1850-1940 verhard.
De overige doorlopende wegen in de gemeente Katwoude zijn de oost-west lopende Achterdichting aan de noordzijde van de gemeente, de noord-zuid lopende weg langs de trekvaart Monnickendam-Edam (ook op een waterkerende dijk gelegen) en de als verbinding tussen deze twee wegen fungerende Wagenweg. Alle drie deze wegen waren in 1865 (kaart Kuyper) reeds verhard. De Wagenweg en de Achterdichting vormen al sinds de bedijking van de Polder Katwoude de oude verbinding richting Volendam.
Naast bovenstaande wegen kwamen er in de periode 1850-1940 enkele doodlopende wegen in de polder voor, welke de in het midden van de polder gelegen weilanden bereikbaar moesten maken. Deze wegen zijn pas na 1940 verhard. Ook bevonden er zich in de periode 1850-1940 enkele voetpaden in de polder. Zo was er een voetpad welke vanaf het dorp Katwoude de zuidoosthoek van de polder afsneed richting Volendam. Van deze voetpaden resteert heden ten dage vrijwel niets meer.
In het hoofdwegennet van de gemeente Katwoude zijn na 1940, naast de hierboven reeds genoemde wijzigingen, geen verdere noemenswaardige veranderingen opgetreden. Het onverharde westelijke deel van de Lagedijk kwam rond 1940 als weg te vervallen.
(Zie afbeeldingen 8 t/m 10)

4.2 Wateren

De tot de gemeente Katwoude behorende wateren en waterwegen hebben in de periode 1850-1940 qua vorm en functie geen veranderingen ondergaan.
Rond 1850 bevonden zich aan wateren in de gemeente de noord-zuid lopende trekvaart Monnickendam-Edam, welke in 1663 was gegraven. Aan de noordzijde werd de gemeente voorts begrensd door de Hovensloot, aan de westzijde door het Zeddegat en de Purmerringvaart, in het zuiden door de Purmer Ee (of Stinkevuil) en het Monnickendammergat (deel van voormalige Zuiderzee) en in het oosten door de Zuiderzee (sinds 1932 IJsselmeer). Met uitzondering van de Purmerringvaart en het Monnickendammergat, welke onder de gemeente Monnickendam vallen, behoren al deze wateren (gedeeltelijk) tot de gemeente Katwoude.
Zowel de trekvaart als de Purmer Ee en het Zeddegat, hadden naast een afwateringsfunctie ten behoeve van de Schermerboezem, een verkeersfunctie. De trekvaart diende als scheepvaartverbinding tussen Edam en Monnickendam (en verder richting Amsterdam). De Purmer Ee vormde evenals het Zeddegat een verkeersverbinding tussen de Purmerringvaart en de trekvaart. De Purmer Ee en het Zeddegat zijn echter niet gegraven, maar waren al vanouds op deze plek aanwezig, als oude verbindingen tussen het voormalige meer de Purmer en de Zuiderzee.

De Hovensloot, in vroegere tijden Novensloot genoemd, aan de noordzijde van de gemeente had in de periode 1850-1940 een scheidingsfunctie tussen de Polder Katwoude en de hier ten noorden van gelegen Zuidpolder (gemeente Edam-Volendam). Het tot de gemeente Katwoude behorende deel van de Zuiderzee kende in bovenstaande periode overwegend een visserijfunctie ten behoeve van onder meer Volendam, Marken en Monnickendam. In de gemeente Katwoude zelf kwam geen visserij voor.
In de functie en vorm van de hierboven omschreven wateren kwamen na 1940 geen wezenlijke veranderingen voor. Wel kregen de wateren naast de al bestaande functies een meer recreatieve functie in de vorm van recreatievaart en sportvisserij. Ten zuiden van de Hoogedijk werd na 1940 in het Monnickendammergat dan ook een jachthaven aangelegd. Naast bovenstaande hoofdwateren kwamen er in de periode 1850-1940 evenals nu ook enkele afwateringssloten en wielen (restanten van dijkdoorbraken) in de gemeente voor.
(Zie afbeelding 11)

4.3 Dijken en kaden

De dijken en kaden in de gemeente Katwoude hebben in de periode 1850-1940 vrijwel geen veranderingen ondergaan.
De dijken rondom de Polder Katwoude, de Lagedijk en de Hoogedijk, hebben vanouds een waterkerende functie. In de periode 1850-1940 en daarna is in deze functie geen verandering opgetreden. Wel bevinden zich langs deze dijken enkele buitendijks gelegen gronden welke gedeeltelijk door kaden en/of dijken zijn omgeven. Hierdoor hebben delen van de Hoogedijk en Lagedijk vanouds meer een slaperdijk-functie dan een direct waterkerende functie.
Zowel de Lagedijk als de Hoogedijk hadden rond 1850 een toegevoegde functie van landweg. Deze functie is voor wat betreft de Lagedijk tot op heden merendeels intact gebleven, alleen heeft het westelijk deel van de Lagedijk na 1940 zijn toegevoegde functie van landweg verloren. Bij de Hoogedijk is na 1945 de landweg verlegd. Deze maatregel was een gevolg van de grote overstroming die Katwoude trof in 1916. Hierbij werd een groot deel van de Hoogedijk (in totaal circa 120 meter) weggeslagen en kwam de Polder Katwoude onder water te staan. De dijk werd overigens vrij snel na 1916 weer op dezelfde hoogte opgebouwd.
De buitendijks gelegen gronden ten zuiden en ten noorden van de Lagedijk en ten oosten en ten zuiden van de Hoogedijk, werden in de periode 1850-1940 evenals nu gedeeltelijk omgeven door dijken en/of kaden (een kade is lager dan 1 meter). In de vorm en ligging van deze dijken en kaden is in de periode 1850-1940 en daarna geen verandering gekomen.
De in 1663 gegraven trekvaart Monnickendam-Edam wordt sinds zijn aanleg eveneens aan weerszijden omgeven door twee waterkerende dijken. De aan de oostzijde van de trekvaart gelegen dijk had in de periode 1850-1940 evenals nu een toegevoegde functie van landweg.
(Zie afbeeldingen 12 en 13)

4.4 Tramwegen

In 1888 werd de stoomtramdienst Amsterdam-Edam geopend, welke voor een deel door de gemeente Katwoude liep. Binnen de Polder Katwoude liep de tramlijn geheel parallel aan de oostzijde van de trekvaart Monnickendam-Edam. De tram kwam aan de zuidzijde, bij de brug over het Monnickendammergat, de gemeente binnen.
De stoomtram welke werd geëxploiteerd door de N.V. Noord-Hollandsche Tramweg Maatschappij (NHT) werd in 1932 geëlectrificeerd. In 1956 werd de tramlijn opgeheven en werd het personenvervoer door bussen overgenomen.

Een station kende de tramlijn niet binnen de gemeente Katwoude, maar vermoedelijk wel één of twee halteplaatsen (onder meer bij Zedde).
Van het tracé van de voormalige tramlijn is heden ten dage weinig meer herkenbaar in het landschap.
(Zie afbeelding 14)

5. Nederzettingsstructuur

5.1 Algemeen

De gemeente Katwoude bestond in de periode 1850-1940 evenals nu uit het dorp Katwoude en het buurtschap Zedde. Daarnaast kwam er ook verspreid liggende bebouwing voor langs de randen van de Polder Katwoude. Daar de Polder Katwoude in deze periode (en ook nu) geheel uit grasland bestond, woonden er vrijwel alleen veeboeren in de gemeente (zowel in de kernen als het buitengebied). De gemeente Katwoude vormde in de jaren '30 van deze eeuw de noordelijke begrenzing van het zogenaamde melkwinningsgebied van Amsterdam.
Na de Tweede Wereldoorlog is het aantal agrariërs afgenomen en hebben zich forensen uit onder meer Amsterdam in Katwoude gevestigd. Voor deze forensen zijn overigens geen nieuwbouwwijken verrezen in de gemeente, maar is de bestaande bebouwing van met name het dorp Katwoude op kleine schaal verdicht met woonhuizen.
Voor bevolkingsontwikkeling gemeente Katwoude in de periode 1850-1940, zie tabel I.

5.2 Katwoude

Het dorp Katwoude ligt aan de zuidzijde van de gemeente, parallel aan het oost-west lopende deel van de Hoogedijk. Het dorp is historisch gegroeid door verdichting van de lineaire bebouwing langs de dijk alhier. Het dorp Katwoude is geen echt dorp, in die zin dat het nooit een kerk heeft gehad. Voor het ter kerke gaan, moesten de inwoners van Katwoude naar Monnickendam.
De naam Katwoude betekent waarschijnlijk slecht (bereikbaar) moerasbos of bekaad moerasbos. Woude duidt dan op de moerasbosachtige begroeiing van het oorspronkelijke landschap alhier en kat betekent slecht of kade. In het verleden werd het dorp ook wel aangeduid met de namen Jan Hagelhoek of Ho(o)gendijk.
Het dorp Katwoude is een langgerekt dorp met lintbebouwing ten noorden van de weg langs de Hoogedijk. In de periode 1850-1940 bevond er zich ook wat bebouwing op de dijk, maar deze is na de Tweede Wereldoorlog merendeels afgebroken bij het verplaatsen van de weg op de dijk naar een tracé langs de dijk.
Het dorp Katwoude kent niet echt een centrum of kern. De bebouwing ligt over het algemeen op onregelmatige afstand van elkaar aan de noordzijde van de weg, hiervan gescheiden door een smalle wegsloot.
In de periode 1850-1940 kende Katwoude nog een school evenals een gemeentehuis. Deze twee gebouwen hebben na de Tweede Wereldoorlog hun functie verloren (de afgelopen jaren moesten de inwoners van de toen nog zelfstandige gemeente Katwoude al naar het gemeentehuis van Monnickendam), maar zijn nog beide aanwezig in het dorp. De overige bebouwing in het dorp had overwegend een agrarisch karakter (stolpboerderijen en enkele landarbeiderswoningen), waarbij in de periode 1850-1940 op kleine schaal vervanging en verdichting van de bebouwing heeft plaatsgevonden. Na 1940 is het dorp enigszins verdicht met eenvoudige vrijstaande woonhuizen (forensen).
In de structuur en het bebouwingspatroon van het dorp is na 1940, met uitzondering van het verplaatsen van de dijkweg en het hierbij afbreken van de meeste huizen op de dijk, vrijwel geen verandering gekomen.
De wegsloot is op de meeste plaatsen nog gehandhaafd.
(Zie afbeelding 6)

5.3 Zedde

Het buurtschap Zedde ligt in de noordwesthoek van de gemeente, ten zuiden van het Zeddegat.
De naam Zedde komt vermoedelijk voort uit zegge, wat een soort veen is. Hoe oud het buurtschap is, is niet bekend.
De bebouwing van het buurtschap ligt ten noorden van de dijkweg Zedde, gelijk ten westen van de trekvaart Monnickendam-Edam. Door middel van een ophaalbrug wordt het buurtschap met de provinciale weg langs de trekvaart verbonden.
Het buurtschap Zedde bestond rond 1850 uit enkele agrarische objecten als stolpboerderijen, bijbehorende hooihuizen en een enkele landarbeiderswoning. Deze bebouwing bevondt zich uitsluitend aan de noordzijde van de dijk. In de periode 1850-1940 en daarna heeft zich slechts op kleine schaal vervanging en/of verdichting van deze agrarische bebouwing voorgedaan. De structuur van het buurtschap bleef hierbij gehandhaafd.
(Zie afbeelding 6)

5.4 Verspreide bebouwing

De verspreide bebouwing in de gemeente Katwoude bevond zich rond 1850 alleen langs de randen van de Polder Katwoude (de Lagedijk, de Achterdichting en het noord-zuid lopende deel van de Hoogedijk). Deze verspreide bebouwing was overwegend agrarisch van aard (boerderijen en enkele landarbeiderswoningen) of diende ter regulering van de waterhuishouding (twee molens).
In de periode 1850-1940 heeft zich in de verspreid liggende bebouwing, vervanging en op kleine schaal verdichting van de oudere bebouwing voorgedaan. Ook na 1940 heeft er vervanging van de oudere bebouwing door nieuwbouw plaatsgevonden.

6. Bebouwingskarakteristiek

6.1 Katwoude

Een deel van de bebouwing van het dorp Katwoude dateert van vóór 1850. De bebouwing uit de periode 1850-1940 ligt voor wat de Hoogedijk betreft veelal tussen oudere en nieuwere panden, waar ook met name aan de oost-west as ten tijde van de MIP-periode de grootste bouwactiviteit heeft plaatsgevonden (groei en verdichting van lintbebouwing).

De bebouwing kan onderverdeeld worden in stolpboerderijen, landarbeiderswoningen en bijzondere objecten.
De stolpboerderijen hebben alle, op een enkele uitzondering na, nog een agrarische functie. Hun verschijningsvorm is sober te noemen. De landarbeiderswoningen hebben baksteen gevels en hebben veelal één bouwlaag onder zadeldak, noklijn haaks op de weg. Een enkele woning staat op de dijk. De gevels zijn met hout bekleed en de noklijn loopt parallel aan de dijk.
Bijzondere objecten zijn de openbare school en het voormalige gemeentehuis, maar de verschijningsvorm van deze objecten is sterk aangetast.

6.2 Zedde

Een deel van de (geringe) bebouwing in Zedde dateert van vóór 1850. De bebouwing uit de periode 1850-1940 wordt gevormd door enkele stolpboerderijen (met hooihuis), enige landarbeiderswoningen (één bouwlaag onder zadeldak en noklijn haaks op de weg) en een brugwachterswoning.

6.3 Verspreide bebouwing

Een gering deel van de bebouwing in het buitengebied dateert van vóór 1850. De grootste bouwactiviteit ten tijde van de MIP-periode heeft aan de Achterdichting plaatsgevonden. De overige (agrarische) bebouwing in het buitengebied is gesitueerd langs de Hoogedijk (noord-zuid as), Lagedijk en de Molenkade.
De stolpboerderijen zijn alle sober uitgevoerd. Langs de Achterdichting hebben deze boerderijen een doorgetrokken middenpartij en is soms gele baksteen toegepast ter decoratie en accentuering van vensterpartijen, hoeken en lijsten. Bijzondere objecten vormen de poldermolen (oorspronkelijk 1896, maar in 1987 opnieuw opgebouwd) aan de Achterdichting en de seinmast (circa 1915) aan de Molenkade.

Verantwoording inventarisatie

Bij de inventarisatie van objecten uit de MIP-periode in de gemeente Katwoude is gekeken naar gaafheid, detaillering, situering en de eventuele architectuur- of locaalhistorische waarde.
Daarbij is getracht een overzicht te geven van de verschillende typen woningen en boerderijen, zoals deze in de gemeente voorkomen. Tevens zijn enkele objecten met een bijzondere functie opgenomen, zoals een molen, een brug en een seinmast.
De gemeente Katwoude kende in de periode 1850-1940 voornamelijk verdichting en uitbreiding langs de bestaande infrastructuur. Inventarisatie op basis van een stedebouwkundige typologie werd derhalve niet relevant geacht.

Geraadpleegde werken

Beschrijving van de provincie Noord-Holland, behorende bij de Waterstaatskaart, directie Algemene Dienst van de Rijkswaterstaat, 's-Gravenhage 1950.

De bodem van Noord-Holland, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen 1974.

Bont, Chr. de en G.H. Keunen, *Katwoude, een dorps- en molengeschiedenis,* Utrecht 1988.

Colenbrander, B.W. e.a., *Molens in Noord-Holland, inventarisatie van het Noordhollands molenbezit,* Amsterdam 1981.

Kok, J., *'t Boemeltje van Purmerend, boot-, tram- en treinverbindingen tussen Amsterdam en Waterland, alsmede de stoomtram Purmerend-Alkmaar,* Schoorl 1980.

Kooiman, D., *De zeeweringen en waterschappen van Noordholland,* 3de uitgave, Alphen aan den Rijn 1936.

Kuyper, J., *Gemeenteatlas van de provincie Noord-Holland 1869,* Groningen 1984.

Landschapsonderzoek Noord-Holland, deel G: Waterland/Zaanstreek/Centraal Noord-Holland, Provincie Noord-Holland, dienst Ruimte en Groen, Haarlem 1985.

Vries, mr. G. de, *De Zeeweringen en Waterschappen van Noord-Holland,* Haarlem 1864.

Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie van de Universiteit van Amsterdam.

Tabel

Bevolkingsgegevens gemeente Katwoude 1850-1940.

Jaartal	Mannen	Vrouwen	Totaal
1851			202
1860			211
1870			215
1875			243
1880			243
1890	120	102	222
1900	130	119	249
1910	131	113	244
1920	126	102	228
1925	124	101	225
1930	133	103	236
1940			251

Bron:
Databank bevolkingsgegevens, Instituut voor sociale geografie, Universiteit van Amsterdam.

Herkomst afbeeldingen

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland; ETD Noord-Holland 1987, gemeente door auteur ingetekend.

2. Militaire Topografische Kaart, blad 25 en 19. Verkend in respectievelijk 1849-'50 en 1858, gegraveerd in respectievelijk 1854 en 1863.

3. J. Kuyper, *Gemeenteatlas van de provincie Noord-Holland 1869*, Groningen 1984.

4. *Historische Atlas Noord-Holland*, Den Ilp 1989. Kaartbeelden 312 en 313, verkend 1892, herdrukt 1905.

5. Army Map Service, M831, blad 349 en 350, Washington D.C., 1943.

6. Topografische kaart 1983.

7. De bodem van de gemeente Katwoude; door auteur getekend op basis van *De bodem van Noord-Holland*, Wageningen 1974.

8. Landwegen in de gemeente Katwoude rond 1850; door auteur getekend.

9. Landwegen in de gemeente Katwoude rond 1940; door auteur getekend.

10. Landwegen in de gemeente Katwoude anno 1991; door auteur getekend.

11. Hoofdwateren in de gemeente Katwoude in de periode 1850-1940 en daarna; door auteur getekend.

12. Dijken en kaden in de gemeente Katwoude in de periode 1850-1940; door auteur getekend.

13. Dijken en kaden in de gemeente Katwoude na 1940; door auteur getekend.

14. Tracé tramlijn in de gemeente Katwoude; door auteur getekend.

1. MIP-inventarisatiegebieden Noord-Holland

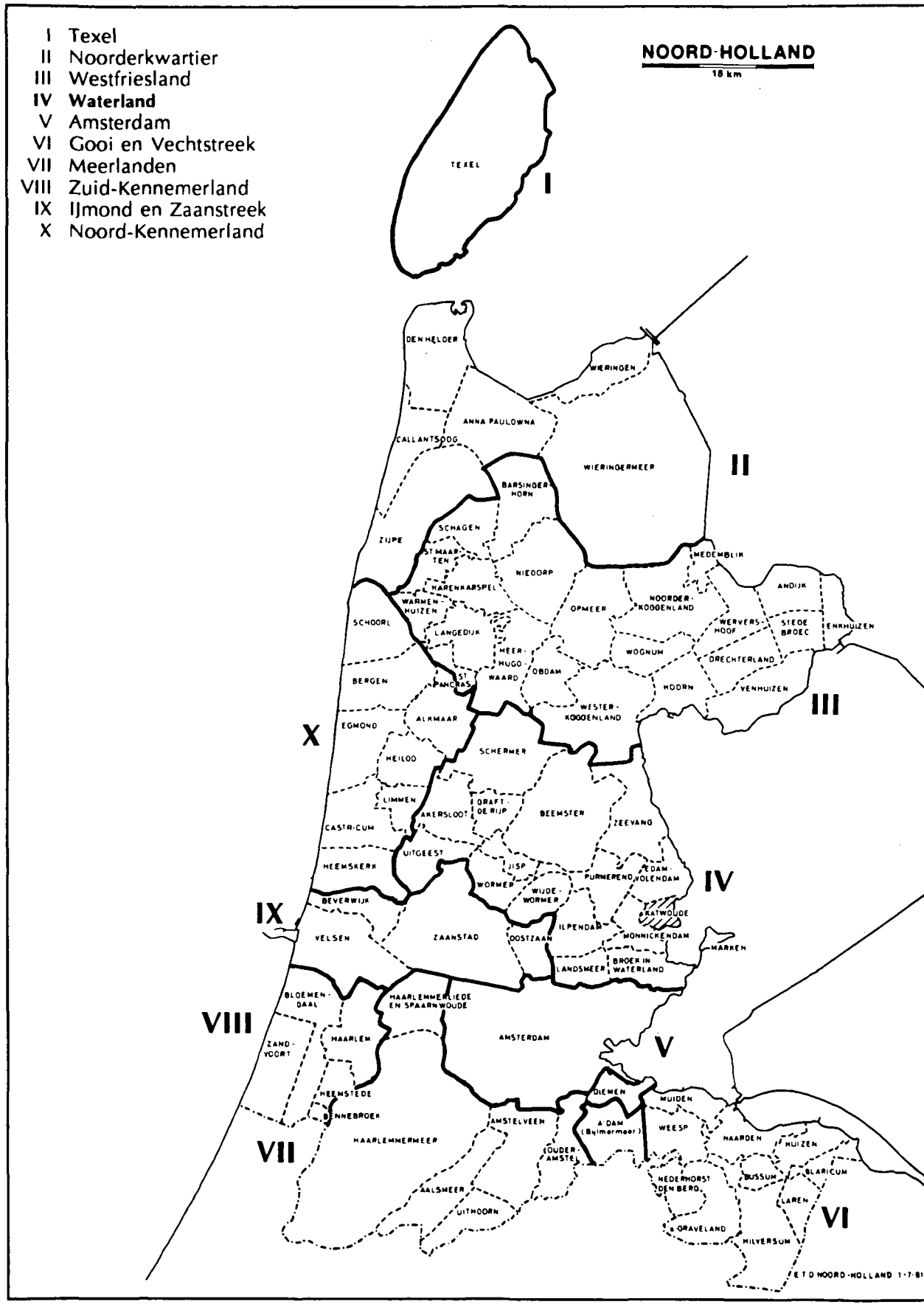

Katwoude

2. Gemeente Katwoude in 1850

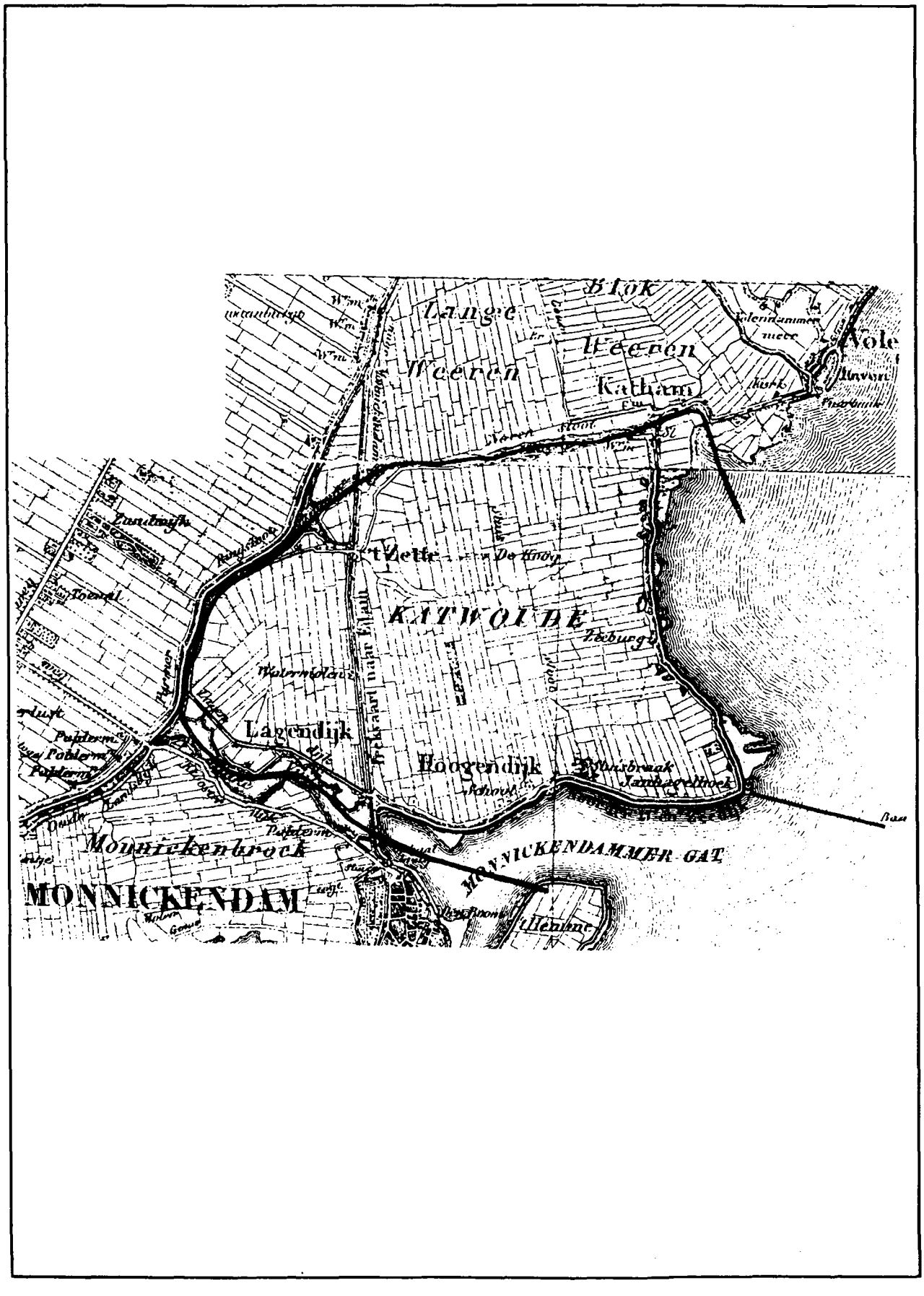

3. Gemeente Katwoude in 1865

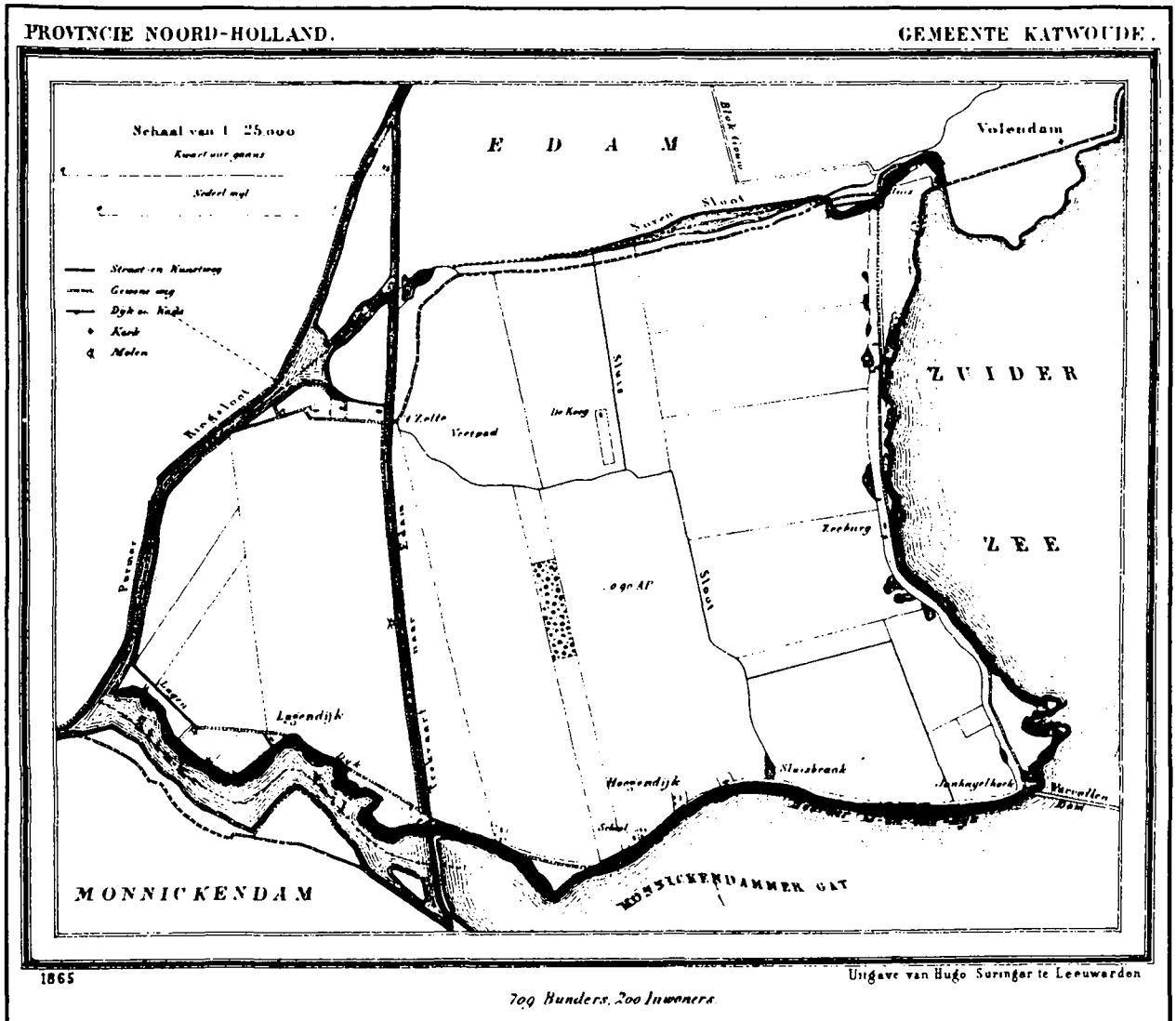

4. Gemeente Katwoude in 1892

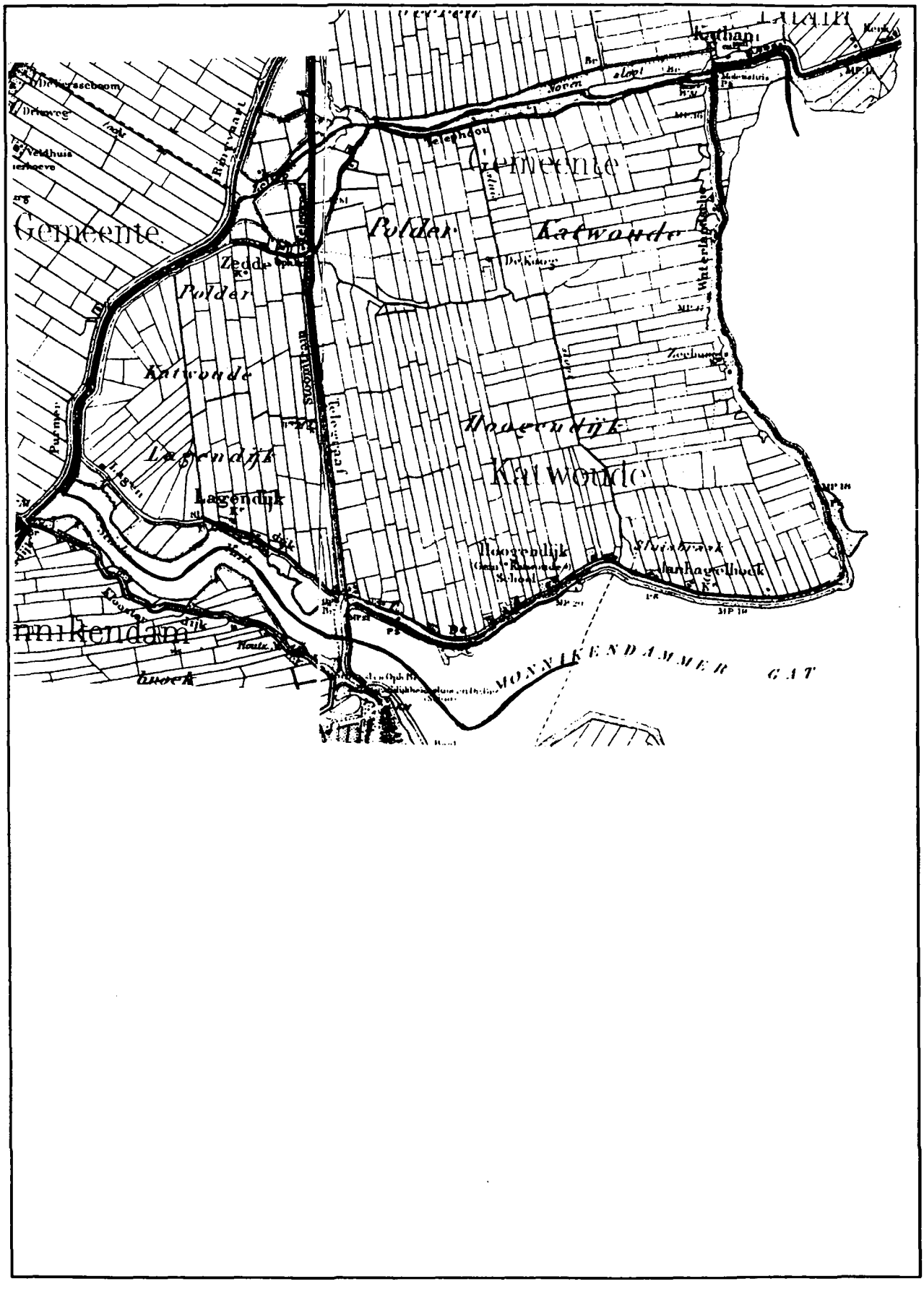

5. Gemeente Katwoude in 1943

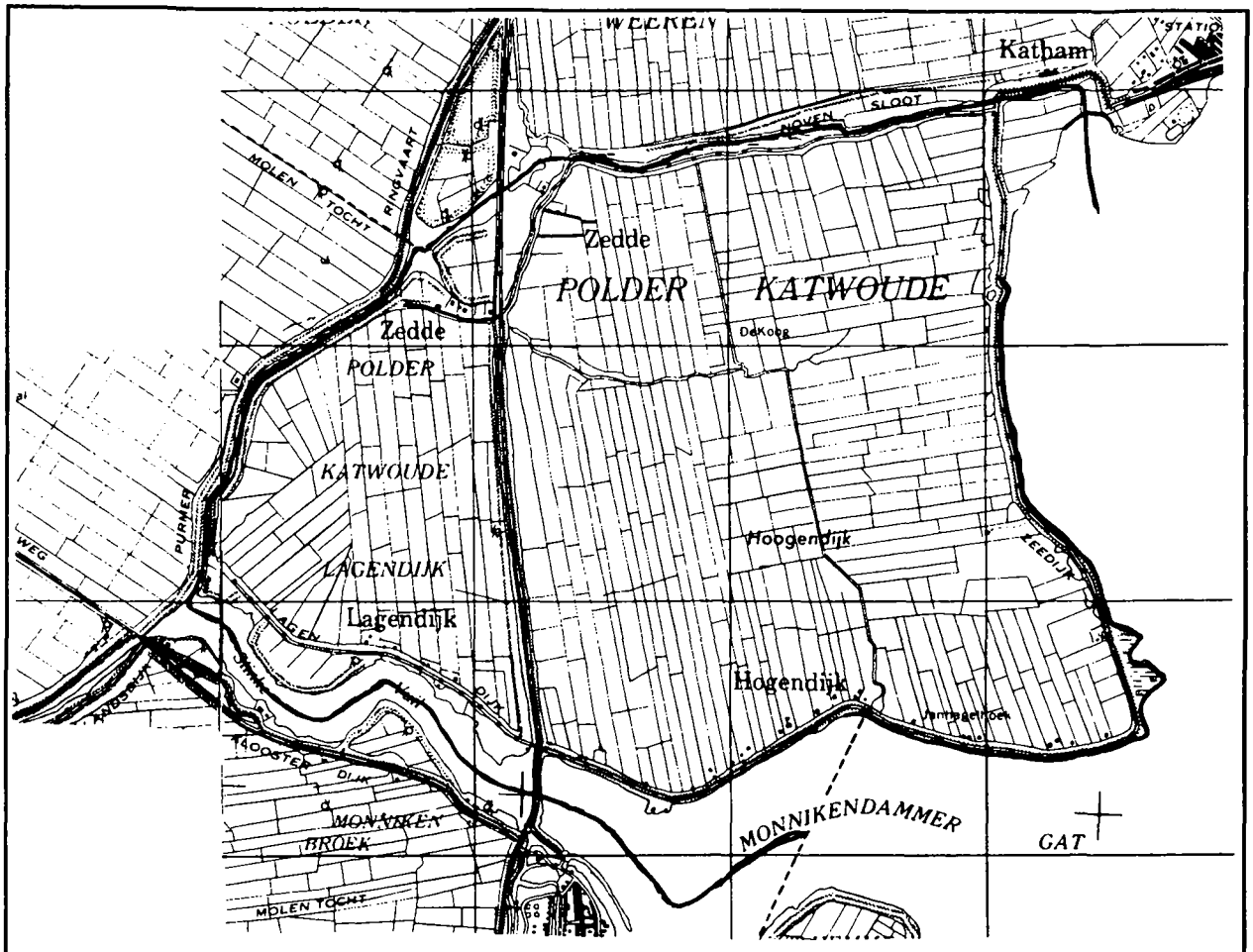

6. Gemeente Katwoude in 1983

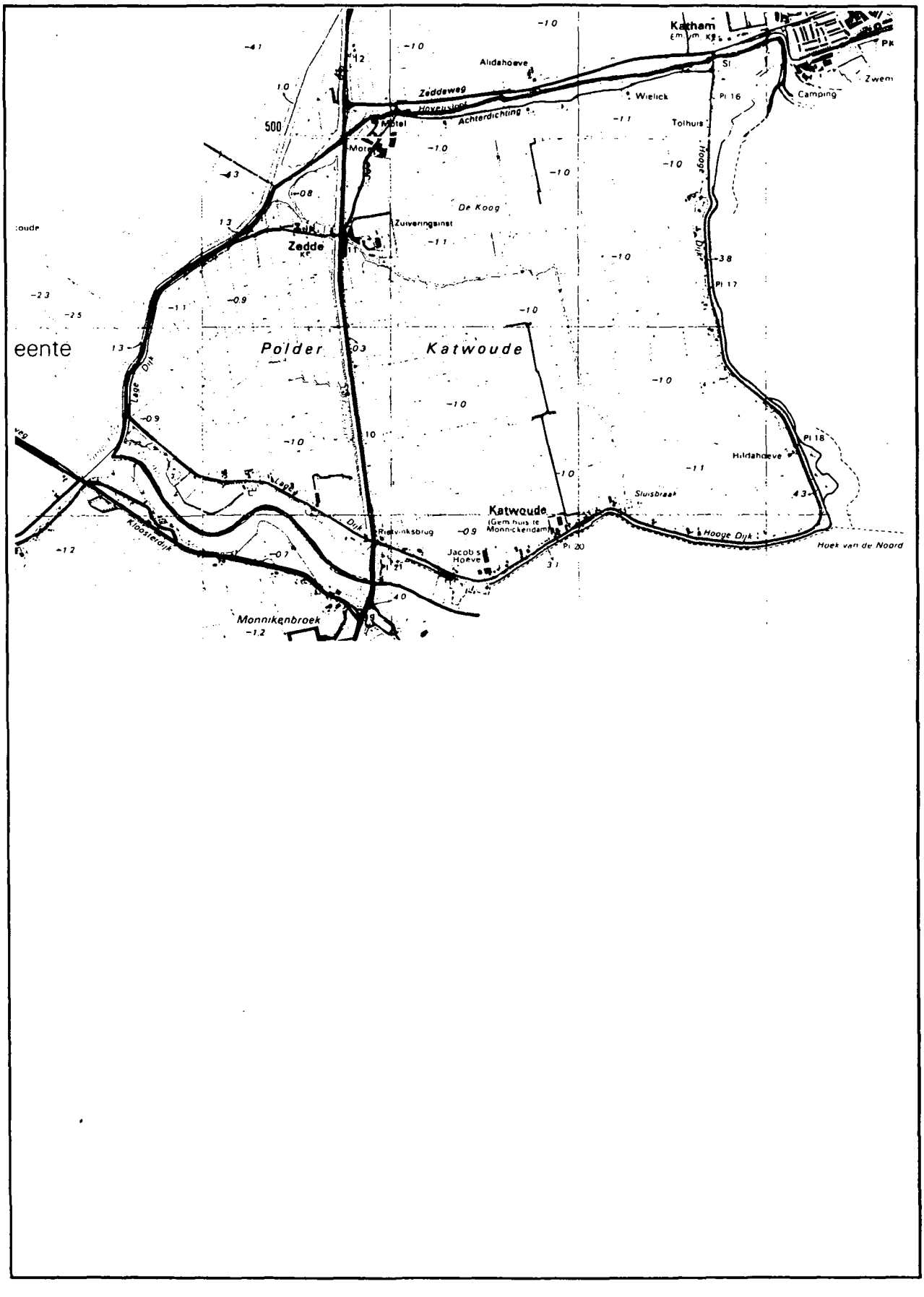

7.Bodemgesteldheid gemeente Katwoude

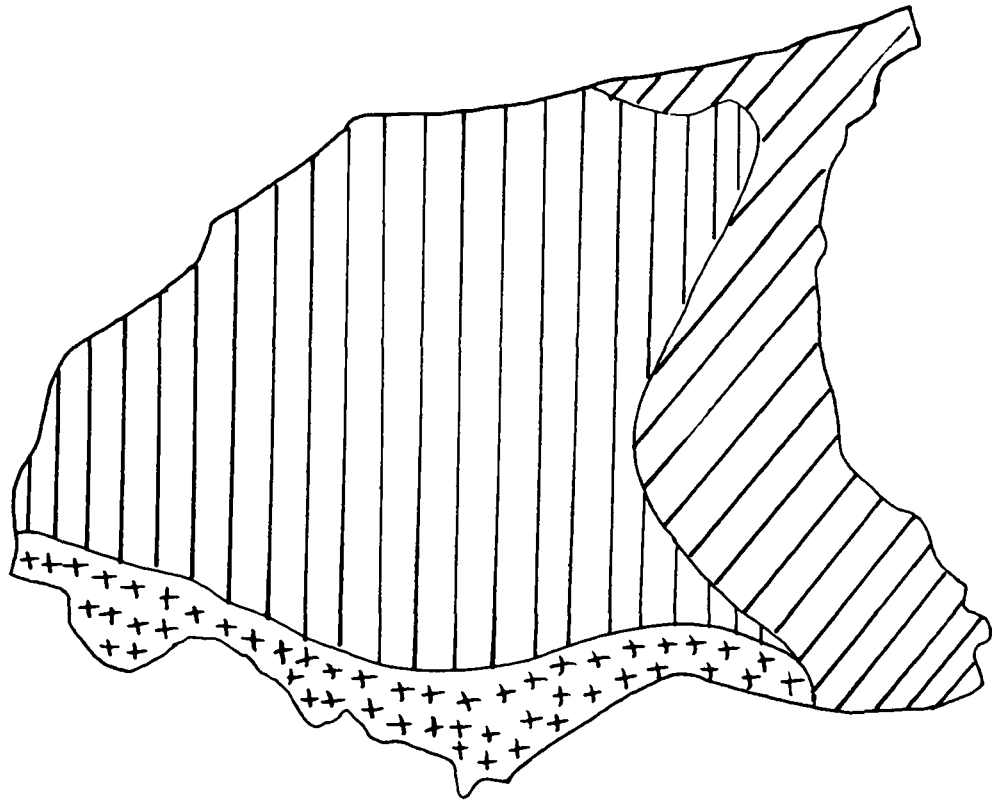

= Veengrond, laagveen. Niet uitgeveend. Op veenmosveen of zeggeveen. (kleiarm, kleiïg en zandig kleiïg veen).

= Veengrond, laagveen. Niet uitgeveend. Klei-op-veen (veen binnen 40 cm.) (humeuze tot venige klei op humusarme zware klei).

= Jonge zeekleigrond, kalkarm. Humusarm en ondiep humeus. Veen beginnend tussen 40 en 80 cm. (zware klei, vaak met ongunstige eigenschappen).

8. Landwegen in de gemeente Katwoude rond 1850

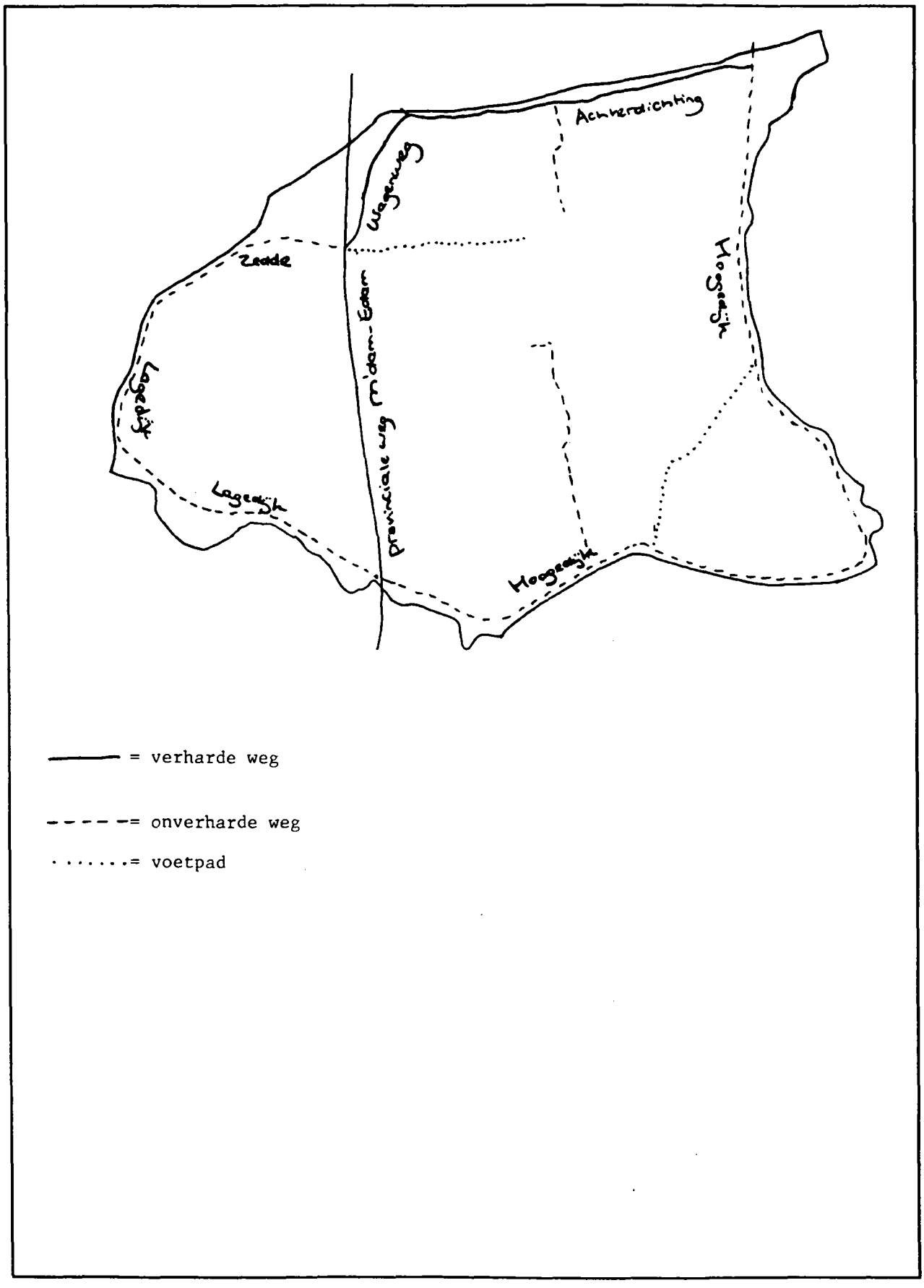

9. Landwegen in de gemeente Katwoude rond 1940

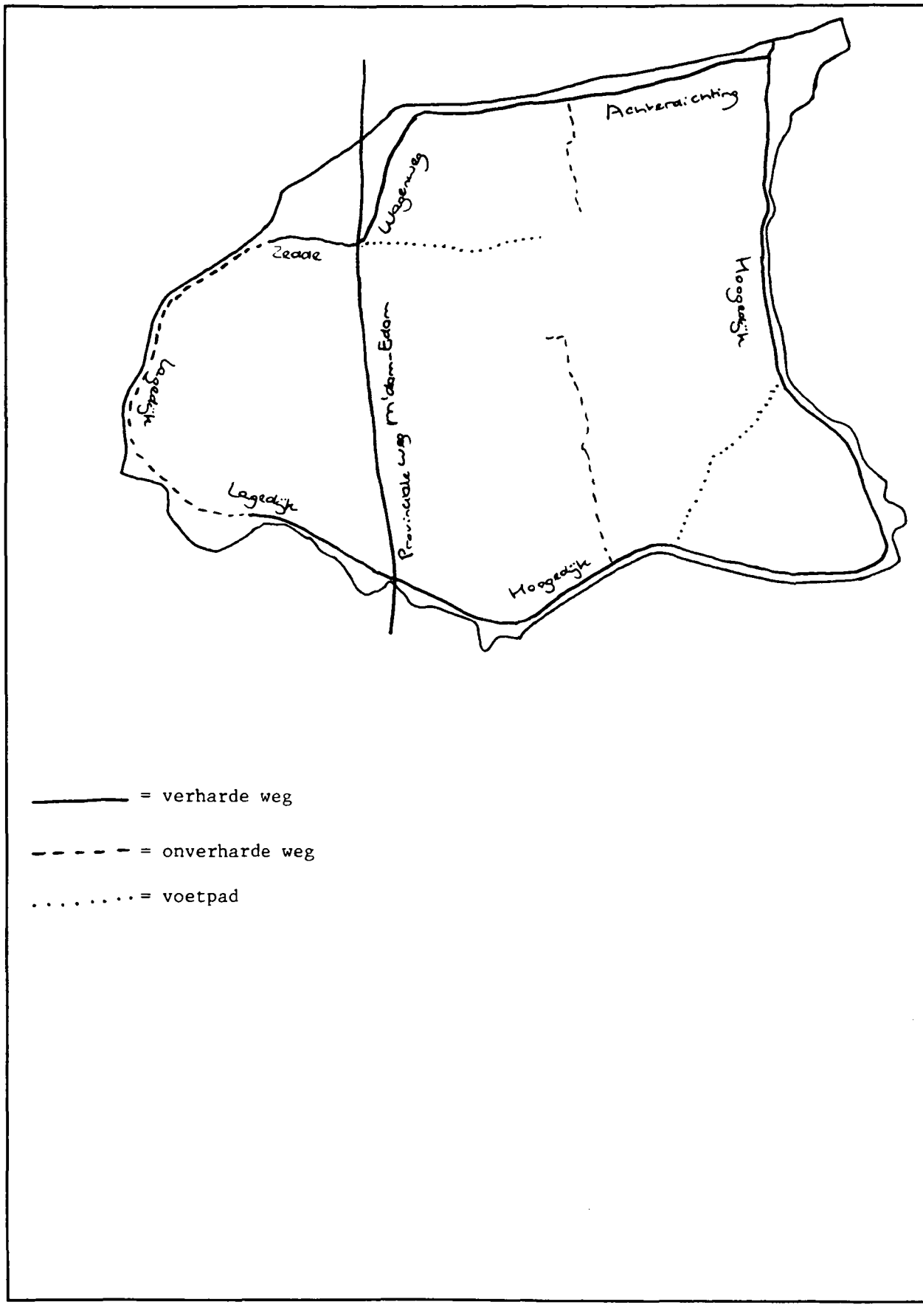

10. Landwegen in de gemeente Katwoude 1991

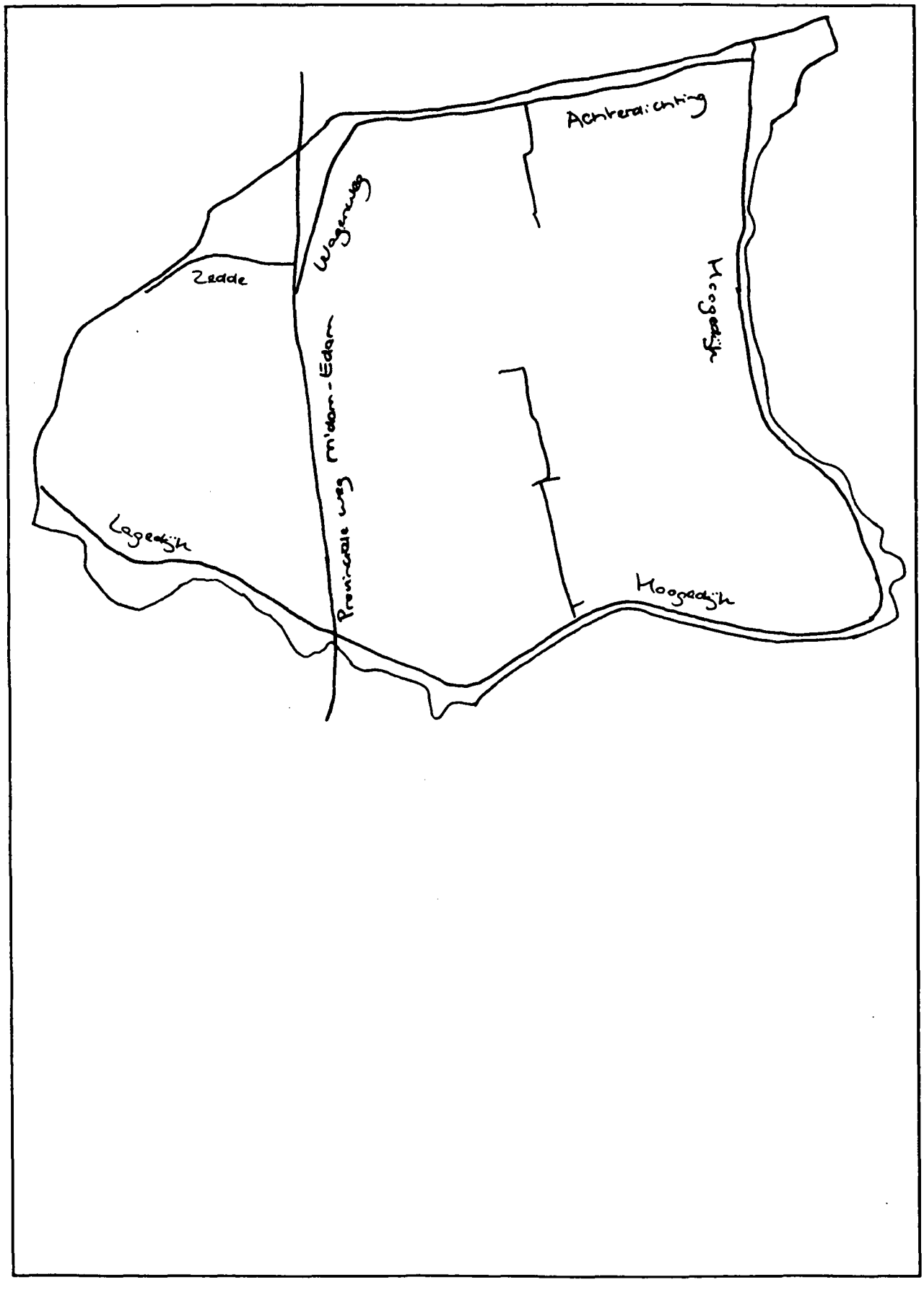

11. Hoofdwateren in de gemeente Katwoude in de periode 1850-1940 en daarna

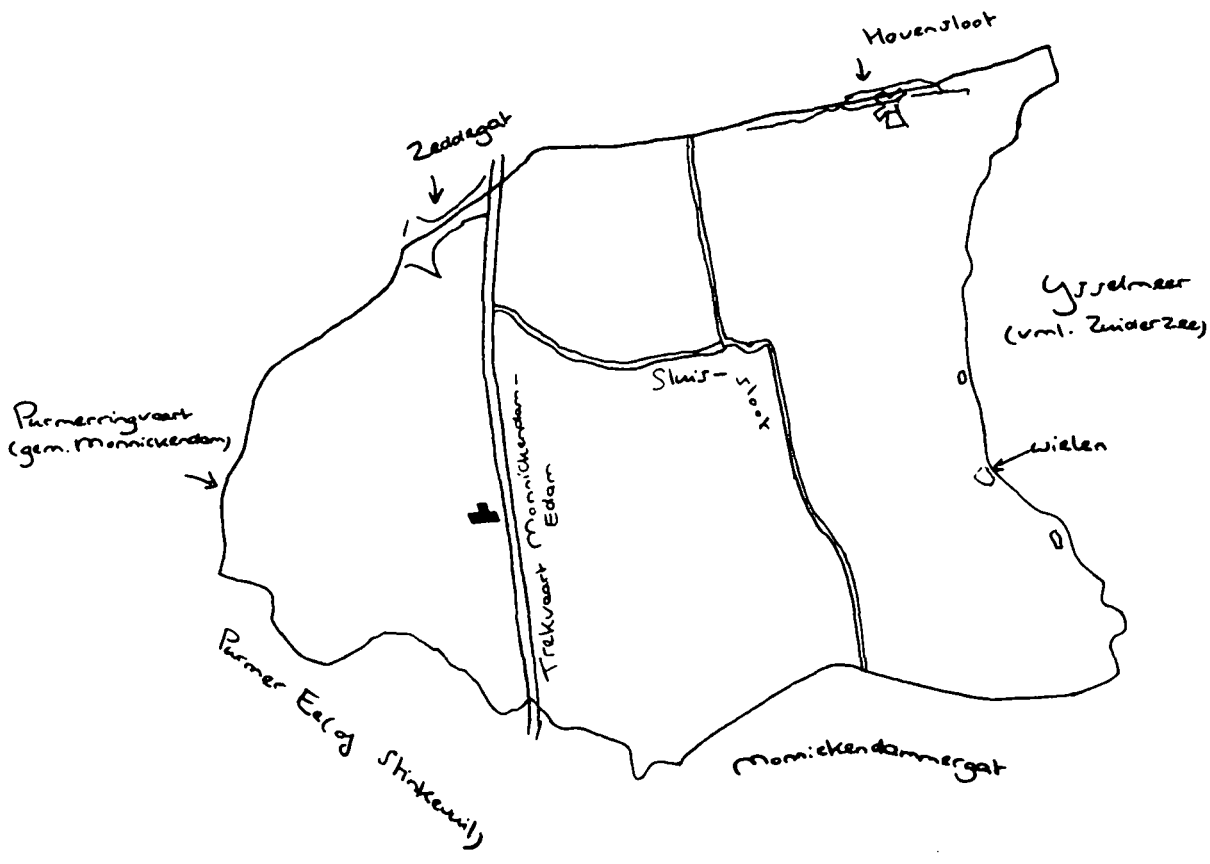

afb. 11. Hoofdwateren in de gemeente Katwoude in de periode 1850-1940 en daarna.

= molen van de Polder Katwoude-Hoogedijk. (1987 opnieuw opgebouwd).

= electrisch gemaal in Polder Katwoude-Lagedijk.

12. Dijken en kaden in de gemeente Katwoude in de periode 1850-1940

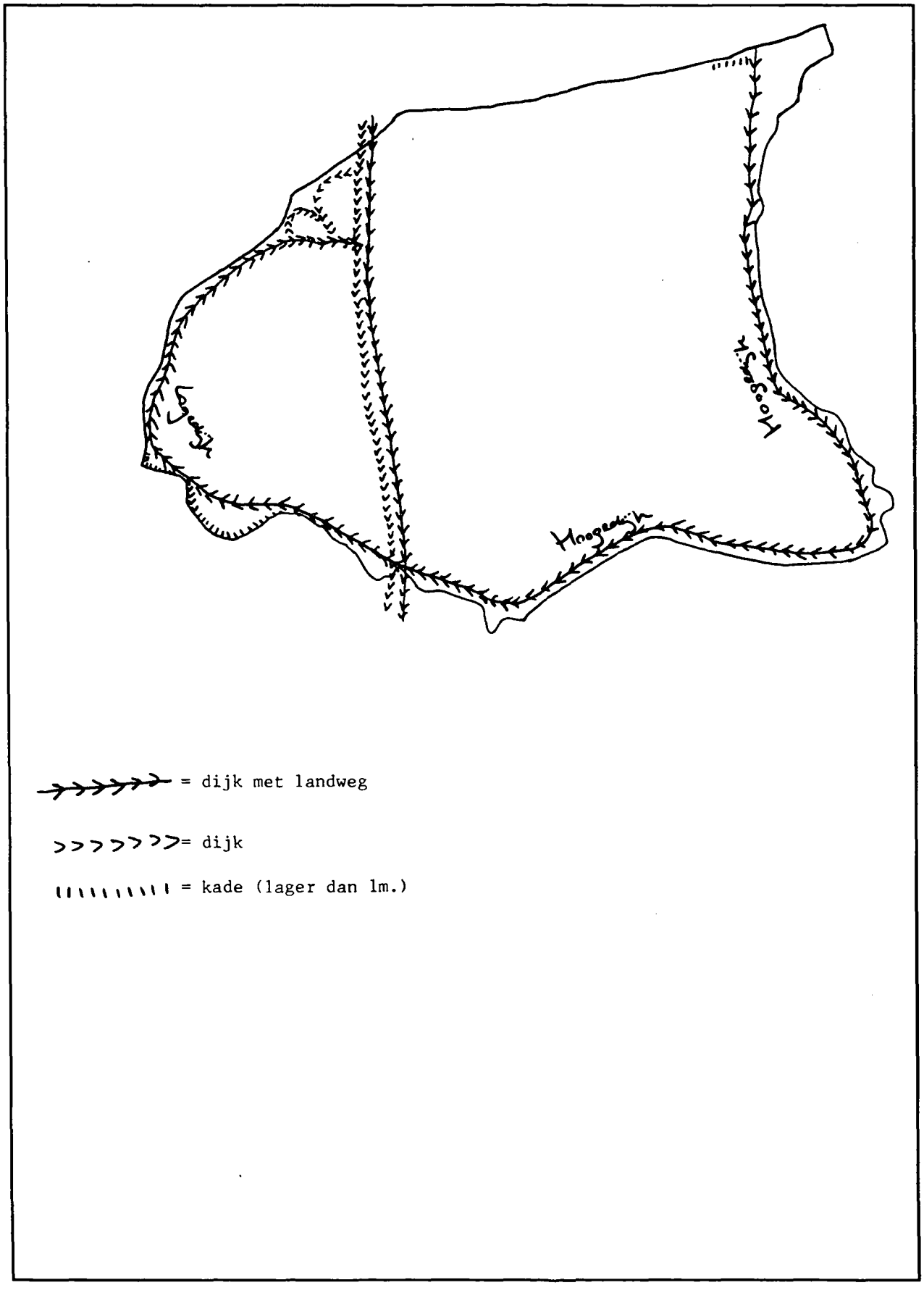

13. Dijken en kaden in de gemeente Katwoude na 1940

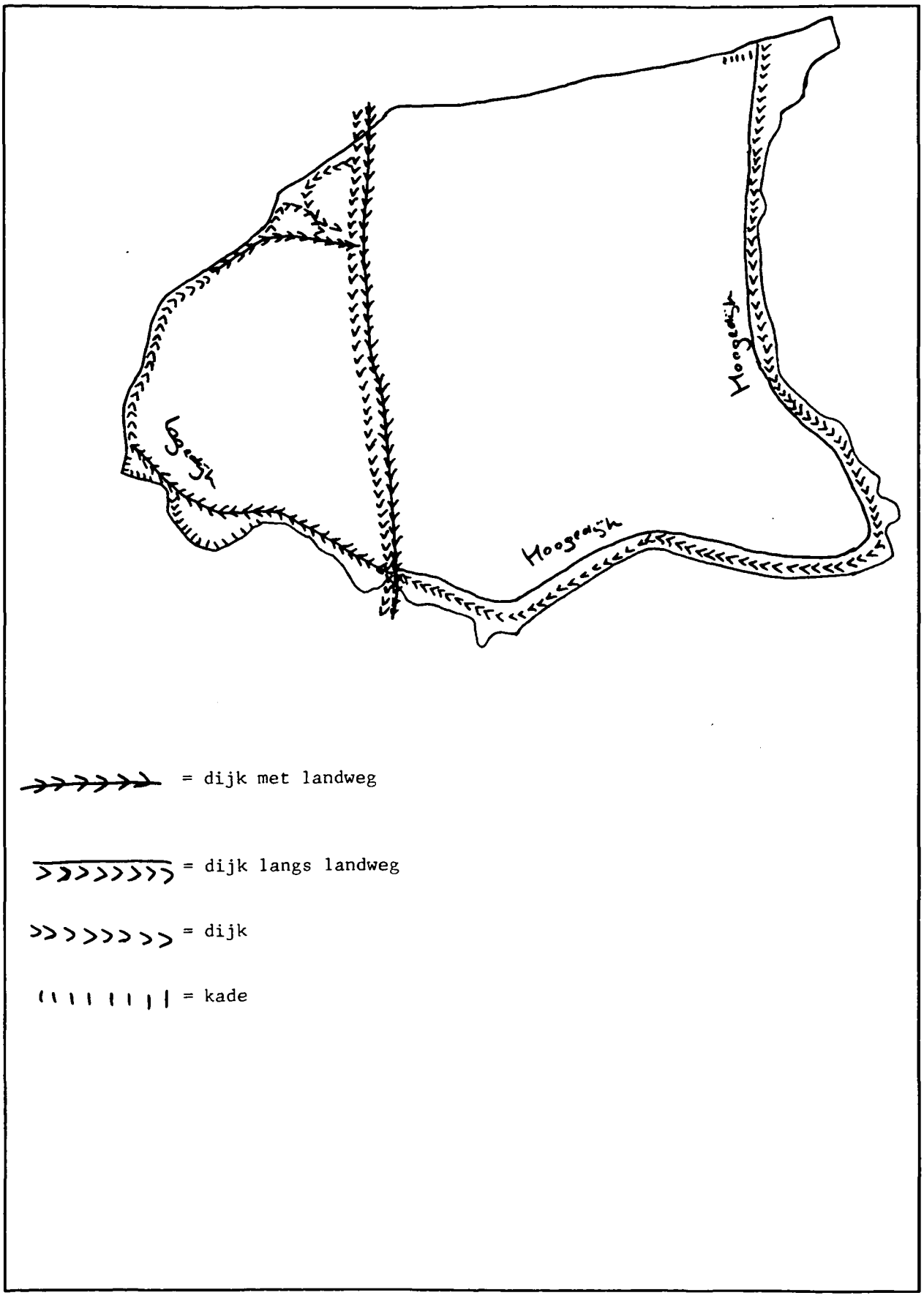

14. Tracé van de tramlijn in de gemeente Katwoude (1888-1956)

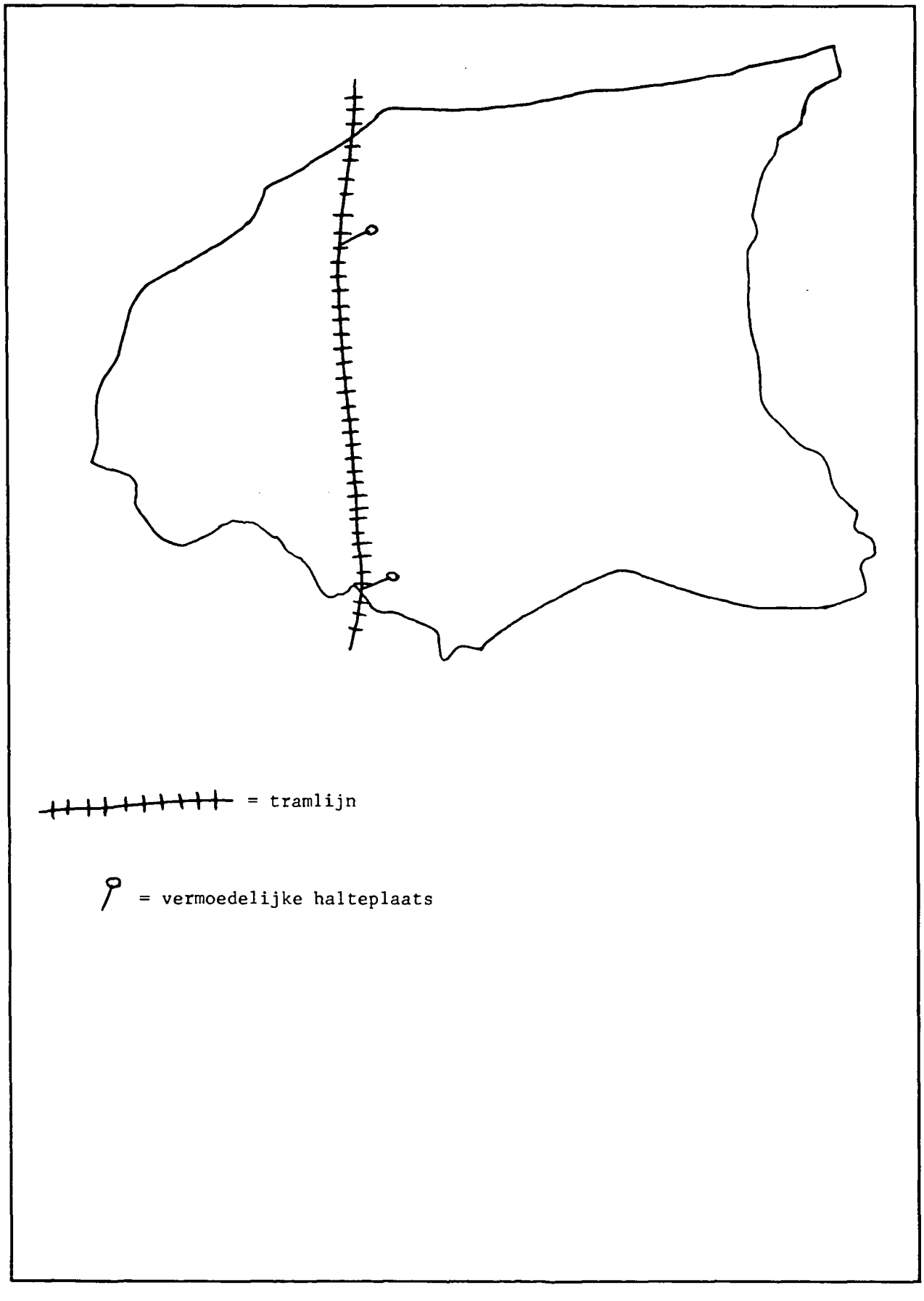

Register

Gemeente Katwoude/Buitengebied

001	Achterdichting 1	Poldermolen	0006493
002	Achterdichting 3	Boerderij	0006494
003	Achterdichting 6	Boerderij	0006495
004	Hogedijk 1	Boerderij	0006496
005	Hogedijk 2	Boerderij	0006497
006	Hogedijk 11	Boerderij	0006498
007	Hogedijk 34	Woning	0006499
008	Hogedijk 54	Boerderij	0006500
009	Lagedijk 11	Boerderij	0006501
010	Molenkade 2	Onbekend	0006502

Gemeente Katwoude/Zedde

011	Zedde bij 2	Brug	0006503
012	Zedde 7	Boerderij	0006504

Colofon

Uitgave
Provinciaal Bestuur van Noord-Holland
Dreef 3, 2012 HR Haarlem
telefoon 023-14 31 43

Samenstelling
mw. drs. N.C. van Goor en ir. R.L. Lourijsen
Afdeling Cultuur en Educatie, cluster Monumentenzorg
Dienst Welzijn, Economie en Bestuur

Vormgeving, zetwerk en drukwerk
Bureau Grafische Produktie
Centrale Bestuursdienst

Oplage
200 exemplaren

Haarlem, oktober 1993

Katwoude